

BRIT KATONÁK AMRITSARBAN ARRA KÉNYSZERÍTENEK EGY INDIAIT,
HOGY HASON CSÜSSZON VÉGIG AZ UTCÁN, India, 1919

»BURMÁBAN *történt,*
egy párás reggelen, az esős évszakban«

AZ AKASZTÁS

GEORGE ORWELL

BURMÁBAN történt, egy párás reggelen, az esős évszakban. A magas falakon túlról – akár egy sárgás sztaniolpapír csík – bágyadt, beteges fénysáv kúszott a börtön udvarára. A siralomház cellái előtt várakoztunk. Dupla rácsos, szűk odúk sorakoztak itt egymás mellett, akár az állatketrecek. A cellák vagy háromszor háromméteresek lehettek, s többnyire csak egy deszkapriccs meg egy ivóedény volt minden berendezésük. Némelyikben a belső rácsnál lepedőbe csavart, barna emberek kucorogtak némán. A halálraítéltek, kiknek alig egy vagy két hetük volt hátra.

Egy foglyot vezettek elő cellájából. Csenevész emberke volt, kopaszra borotvált hindu, réveteg, opálos fényű szemekkel. Alkatához képest aránytalanul erős, tömött bajsza inkább valami komikus filmsztárhoz illett volna. Hat jól megtermett indiai börtönőr vigyázta, s készítette fel az ítélet-végrehajtásra. Kettejük feltűzött szuronnal strázsált mellette, míg a többiek bilincset tettek a kezére. A bilincsen láncot fűztek át, a lánc végeit övükhöz csatolták, s az elítélt karját kétoldalt szorosan a testéhez kötötték. Egészen közélről fogták körül, kezüket már-már gyengéd óvatossággal mindig rajta tartva, mintha csak arról akarnának megbizonyosodni: hogy megvan-e még. Horgász szorongatja így a frissen kifogott halat, amely még eleven, s egy óvatlan pillanatban bármikor visszaugorhat a vízbe. Emberünk azonban

68 megadóan állt, kezét ernyedten a kötél alá lógatva, mint aki fel se fogja, mi történik vele.

ORWELL

Nyolc óra volt. A távoli barakkok felől vigasztalan, vékony kürtszó hatolt át a reggeli levegő párás hullámain. A börtönigazgató, ki tőlünk kissé odébb állt, botjával kelletlenül a fővenyt karistolva, a kürtjelre felkapta a fejét. Katonaorvos volt. Hangja nyersen reccsent őszes kefebajsa alól:

- Mi lesz már, Francis, az ég szerelmére? – szólt bosszúsan. Nincsenek még kész?! Ennek az embernek már rég halottnak kéne lennie.

Francis, a főfoglár, egy fehér gyakorlóruhába bújtatott, kövér dravida, aranykeretes szemüveggel, fekete kezét a sapkájához kapta.

- Igenis, uram, igenis! – hebegte. – Minden a legnagyobb rendben... A hóhér már vár. Tüstént elkezdjük.
- No, csak szaporán! A rabok addig nem kaphatnak reggelit, amíg ezt el nem intéztük.

Megindultunk a veszthely felé. A foglyot kétdalt egy-egy őrvigázta, puskájukat szíjban tartva. Két másik az elítélt karjánál, vállánál fogva tuszkolta és támogatta. Mi, többiek, előjárók és más effélék, mögöttük haladtunk. Alig tizenöt métert tettünk meg így, mikor a menet minden intés vagy parancsszó nélkül váratlan megtorpant. Dermesztő közbjáték kezdődött: egy kutya, a jó ég tudja, honnét, beszökött a börtön udvarára, és egyenesen felénk tartott. Leadott néhány hangos ugatássorozatot, majd körülnyargalt, miközben egész teste rángott az izgalomtól, hogy a kétlábúak ekkora sokaságát találta együtt.

Vastag bundájú, nagy testű állat volt, valami airdale keverék. Egy darabig még köröttünk hányta-vetette magát, majd mielőtt bárki feltartóztathatta volna, hirtelen felugrott a rabra, hogy az arcát megnyalja. Döbbenet állt mindenki, túlonúl meglepve ahhoz, hogy a kutyára vesse magát.

- Ki engedte be ezt az átkozott dögöt? – dühöngött a börtönigazgató. – Kapja el valaki, de gyorsan! Egy börtönőr lépett ki a sorból, és ügyetlenül hajszolni kezdte, ám a kutya folyton eltáncolt, odébb szökött előle, az egészszet csupán játéknak véve.

Egy fiatal, félvér fegyőr maroknyi kavicsot kapott fel, hogy elijessze, de az ügyesen kitért a dobás elől, és ismét a nyomunkban termett. Ugatása hangosan visszhangzott a börtön falairól. Az elítélt, őrei között egykedvűen nézte a jelenetet, mintha csak ez is az akasztási ceremónia része volna. Jó néhány percig eltartott, mire valakinek végre sikerült elcsípnie az állatot. Zsebkendőmet nyakörvként rácsomóztuk, s azzal elindultunk újra. A kutya szűkülve, nyüszítve jött mellettem.

Alig ötven méterre lehettünk az akasztófától. Az előttem haladó rab csupasz, barna hátát figyeltem. Lekötözött karjai miatt egy kissé esetlenül, de állhatatosan lépdelt a térdüket soha ki nem feszítő indiaiak puha járásával. Izmai minden lépésnél finoman átrendeződtek, tarkóján egy meghagyott tincs fel-alá járt, meztelen talpa nyomot hagyott a nedves fövényen. És bár mindkét könyökét keményen markolták, váratlanul oldalt lépett, hogy megkerüljön egy tócsát.

Különös, de csak ekkor fogtam fel, valójában mit jelent egy ép és értelmes emberi lény elpusztítása. Most, hogy láttam e rabot szándékosan kitérni egy tócsa elől, egyszerre rádöbbenem,

milyen kimondhatatlan gyalázat egy ereje teljében lévő élet kioltása. Hisz ez az ember távolról sem haldoklott még, éppoly eleven volt, mint közülünk akárki. Minden szerve működött – belei emésztettek, bőre új sejteket termelt, a körme nőtt; testének minden porcikája lázasan munkálkodott valami magasztos hiábavalóság jegyében. Mi több: körme még akkor is nőni fog, mikor a vesztőhelyre fellép, s egy pillanat töredéke alatt a semmibe hull majd. Velünk együtt még látja a sárgálló fővenyt, a szürkés falakat, agyával még emlékezik, mérlegel s a jövőbe lát – ha mást nem, hát hogy ki kell kerüljön egy útjába eső pocsolyát. Ő és mi még most egyazon összezárt férficapat tagjai vagyunk, ugyanazon világban járunk, látunk, hallunk, érzünk és értünk; de két perc múlva egyikünk mindörökké odavész – s a világ egy emberi tudattal, egy önálló univerzummal ismét szegényebb lesz...

A vesztőhely gazzal fölvert, külön kis udvaron állt. Fészerhez hasonló, háromoldalú téglapítmény volt, odafönn két tartoszloppal és egy keresztgerendával, amelyről a kétél csüngött alá. A hóhér, ősz hajú rab a börtön fehér egyenruhájában, már a helyén várt, s ahogy az udvarba léptünk, alázatos meghajlással tisztelgett előttünk. Francis vezényszavára a két fogolykísérő ekkor szorosan megragadta az elítéltet, és tuszkolva, vezetve felsegítette a létrán a vesztőhely dobogójára. Ezután maga a hóhér is felmászott, hogy a hurkot az elítélt nyakába vesse.

Álltunk és vártunk – alig nyolc-tíz méternyire, szabálytalan félkört formálva az akasztófa előtt. Amikor a hóhér a hurkot rögzítette, az elítélt fennhangon fohászkodni kezdett Istenéhez: Ram! Ram! Ram! Ram! Éles, makacsul ismételt kiáltozásában nem volt pánik vagy sürgetés, mint amikor segítségért

kiált vagy imádkozik valaki; inkább valami állhatatos, kikökhenthetetlen ritmus lüktetett benne, akár a harangzúgásban. Hangjára, mintha csak felelni akarna, ismét felnyűszített a kutyája is. Fenn a hóhér egy liszteszsákhoz hasonló gyapotcsuklyát vett elő, és ráhúzta az elítélt fejére, ámde a hang tompán és makacsul mindegyre áthatolt a szöveten: Ram! Ram! Ram! Ram!

A hóhér lejött, s a kezét a csapókarra téve várta a parancsot. Talán percek teltek el így. Eközben a rab tompa, állhatatos kántálása egy pillanatra sem szakadt meg: Ram! Ram! Ram! Ram! A börtönigazgató állát mellére ejtve botja végével kelleetlenül a földet rovátkázta – mintha csak a kiáltásokat számálná magában: egy előre meghatározott mennyiséget engedve az elítéltnak, mondjuk, ötvenet vagy százat... Sápadtan álltunk mind. Az indiaiak arca elszürkült, mint a romlott kávé, némelyikük szuronya remegni kezdett. Néztük a megköltözött, csuklyás embert odafenn a vesztőn, hallgattuk elnyújtott kiáltásait, melyek mindegyike egy élet másodpercnyi meghosszabbítását jelezte – s egyre gondoltunk valamennyien: bárcsak túl lennénk rajta, bárcsak már elnémulna ez az elviselhetetlen hang!

A börtönigazgató végre elszánta magát. Fejét felvetve pálcájával egy sebes mozdulatot tett, és már-már dühödten kiáltotta: „Csaleee!”

Tompa reccsenés hallatszott, majd halálos csend lett. A fogoly eltűnt a mélyben, a kötél egészen lecsavarodott. Ahogy a kutyát elengedtem, mindjárt a bitó mögé rohant, ám ott ijedten megtorpant, felugatott, majd elvonult az udvar legtávolabbi sarkába, s a gyomok fedezékéből riadtan lesett felénk. Néhányan megkerültük a dobogót, hogy szemügyre vegyük

72 a kivégzettet. Ott lógott; kifeszült lábfeje meredeken, akár egy függőön, a föld felé mutatott, és alig érzékelhetően, lassan körözött. Halott volt már, akár a kő.

ORWELL

A börtönigazgató megbökte pálcája végével a csupasz barna tetet, mire az enyhén kilengett. – Rendben – mondta mélyet sóhajtván, és kihátrált az akasztófa alól. Komor arckifejezése egyszeriben eloszlott. Órájára nézett.

– Nyolc óra nyolc. Mára végeztünk, hála az égnek.

Az őnök lecsatolták szuronyaikat és elvonultak. A kutya mint ha időközben megbánta volna, hogy rosszul viselte magát, szintén utánuk somfordált. Kiléptünk mi is a veszőhely udvaráról, elhaladtunk a halálraítéltek rácsos cellasora előtt, majd átvonultunk a börtön központi udvarára. A rabok, szöges végű bambuszbotokkal felfegyverzett őreik felügyelete alatt, a reggelijüket várták. Hosszú sorokban a földön kuporogtak, ki-ki egy-egy bádogszilkét nyújtva maga elé, amelybe két, a sorok előtt le-föl járkáló őr sorra kimérte reggeli rizsadagjukat.

Az akasztás után már-már meghitten otthonosnak hatott ez a látvány. Dolgunk végeztével hatalmas megkönnyebbülést éreztünk, legszívesebben futottunk, nevtünk, énekeltünk volna, s egyszerre mindenki kedélyes társalgásba elegyedett.

Egy félvér fiú, aki mellettem jött, hüvelykjével hátrabökött és mindentudó mosollyal így szólt:

– Tudja-e, uram, mit tett a barátunk (ezt a halottra értette), amikor közölték vele, hogy kegyelmi kérvényét elutasították? Összevizezte magát! A félelemtől, uram, úgy ám, a félelemtől! Parancsol netán egy cigarettát? Nézze csak, micsoda remek

ezüsttárcám van! A minap vettem egy fehér kereskedőtől, két rúpia, nyolc anna volt az ára. Első osztályú európai holmi!

Néhányan nevetgéltek – hogy éppen min, azt aligha tudták volna megmondani.

Francis a börtönigazgató oldalán lépdelt, és dőlt belőle a szó.

- Én mondom, uram, nem volt ezzel semmi gond. Sity-suty, ment minden, mint a karikacsapás! Nem mindig sikerül így, nem ám! Volt rá eset, hogy az orvosnak kellett alája állni és megrángatni a lábát, hogy rendesen kiadja a lelkét. No, az volt a randa munka!
- Még aztán is ficánkolt a rosszcson? – tromfolt a börtönigazgató.
- Hajaj, de mennyire, uram! Persze van néha rosszabb is: amelyik előtte makacskodik! Emlékszem egy fickóra: hát az egészen rátapadt a rácsra, mikor elő akartuk vezetni. Egy-egy lábát, ha hiszi, ha nem: hárman is húzkodtuk, uram, és még így is csak alig bírtunk vele! Hiába kéreltük: „Hagyd el, pajtás! Hát van szíved ennyi fölösleges galibát okozni nekünk?!” Annak ugyan nem használt semmi szó! Csak hányta-vetette magát, az akasztófára való...

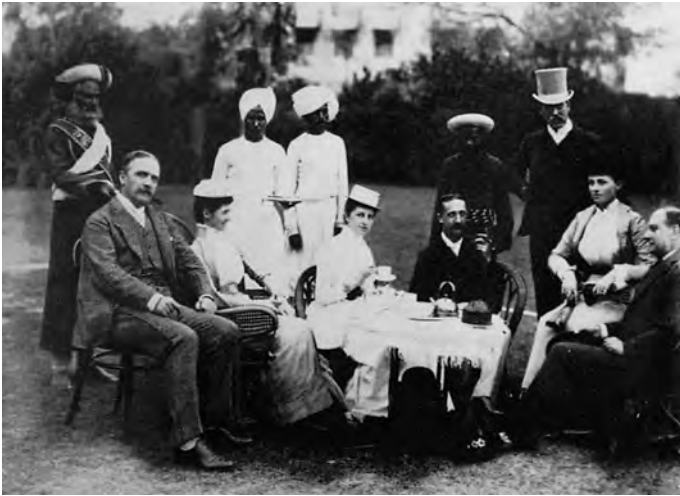
Azon kaptam magam, hogy hangosan felnevetek. Körülöttem mindenki nevetett – még a börtönigazgató is.

- Legjobb, ha most mind velem jönnek – invitált nyájasan.
- Van egy üveg whiskym odakinn a kocsiban. Ennyien talán elboldogulunk vele.

A börtön kettős kapuján át kiléptünk az utcára.

– Még hogy a lábánál fogva! – bukott ki egy burmai előljáró száján, s azzal hangos hahotára fakadt. Neveltünk mi is újra – e pillanatban Francis anekdotája ellenállhatatlanul mulatságosnak tűnt. Azután ittunk is, fehérek és bennszülöttek, majd-hogynem barátságban. Immár vagy százméternyire a halottól.

[MEGJELENT A *The Adelphi* CÍMŰ FOLYÓIRATBAN, London, 1931. augusztus, ford. Nové Béla. In: *Az oroszán és az egyszarvú, I.*, Cartafilus Kiadó, Bp., 2000. 29–35. o.]

DÉLUTÁNI TEA, India, 1910

» MÉG *hogy a lábánál fogva!* –
bukott ki egy burmai elöljáró száján,
s azzal hangos hahotára fakadt «

India, 1971

A 12 ÉVES CARLOS KUTYÁJÁT ÉPPEN MOST GÁZOLTA EL EGY AUTÓ, New York, 1949